

CHATGPT И ВЛИЯНИЕТО МУ ВЪРХУ УМЕНИЕТО ЗА ЧЕТЕНЕ

Стойка Чакърова

*Софийски университет „Свети Климент Охридски“
Факултет по славянски филологии*

Резюме. В статията се коментират възможните ефекти върху развитието на уменията за четене на учениците при използване на ChatGPT. Изследват се основни характеристики на четенето посредством ChatGPT и се сравняват с четенето от хартия и това в електронна среда. Съпоставят се възможностите и недостатъците на трите типа четене за формиране на когнитивните и метакогнитивните умения за четене, както и като цяло, за развиване на когнитивните умения на учениците. Наличието на ChatGPT – голям езиков модел на ИИ, способен да генерира текстове на естествения език, засяга най-вече езиковото обучение и изграждането на основни умения и компетентности, базирани на езика – комуникативна, гражданска, социална, включително умението за учене и изразяване чрез творчество. Може да се предположи негативното му влияние върху мотивацията за четене, учене, критическо мислене, върху аспекти в психическото и моралното развитие на учениците. В методически план наличието на толкова мощни инструменти на ИИ, способен да реши веднага почти всяка учебна задача, предполага осмисляне на начините и формите, в които той би бил полезен за образованието, в това число и за езиковото обучение, и начините да се неутрализира отрицателното му въздействие върху развитието на учениците.

Ключови думи: ChatGPT; изкуствен интелект; умение за четене; дълбинно четене; повърхностно четене

Образователната система не може да заобиколи или пренебрегне настоящата експанзия на изкуствения интелект (ИИ) и настояването му във всички сфери на живота. С него в образованието се появява усещане за непредвидимост, за невъзможност за контрол както върху вариантите и способности на ИИ, така и върху влиянието, което той ще окаже върху личността на ученика, неговите когнитивни, психически, етически, социални, граждански умения и качества. Настоява се, че ИИ е инструмент и трябва да бъде възприеман като такъв от ползвателите му, но ако инструментите, създадени дотук от чове-

ка, имат предварително фиксиран потенциал, то възможностите на ИИ остават скрити дори и от създателите му. Появата на нови варианти на ИИ (напр. ChatGPT), способни не само да обработват информация, но и да симулират общуване, емоционални отговори и настроения, още повече нагнетяват полемиката – от мнението, че е заплаха за самото съществуване на човешката цивилизация (Levchev 2024), до това, че е панацея.

ChatGPT представлява голям езиков модел (Large Language Models, LLM), базиран на ИИ, който използва огромен масив от текстови данни, на базата на който може да генерира различни по вид текстове на естествен език. Обучен е да предсказва следваща дума, да се адаптира към различни контексти и стилове на писане, да създава текстове с различни жанрови характеристики – литературни произведения, научни статии, сценарии и т.н. Може да извлича ключови думи и информация, да резюмира съдържание, да опростява и да представя по разбираем начин информацията, да предлага решения на проблеми, да се самоусъвършенства. Работата с ChatGPT имитира диалог и тъй като ИИ използва естествен език, „общуването“ може да наподобява това с реален човек. Той отговаря на конкретни въпроси, води по-дълги разговори и дискусии. При работа с него се забелязва, че в своите отговори подражава на езика и стила, на който му се задават въпросите (например в експериментален разговор с ChatGPT диалогът започна с обръщението „Здравей“, отговорът е „Здравей! Как мога да ти помогна днес?“, в края на разговора, изказах благодарност: „Благодаря!“, отговорът на ChatGPT: „Моля! Радвам се, че мога да помогна. Ако имаш още въпроси или нужда от допълнителна помощ, не се колебай да се свържеш отново. Успех с обучението!“¹; а когато при задаването на въпрос не се използва обръщение, отговорите са неутрални).

Погледнато през призмата на образованието, наличието на толкова мощен инструмент (един от много други), боравещ с огромно количество информация, който притежава способност да генерира естествен език, да дава бързо решения на проблеми, дори да имитира емоции, изглежда проблематично, най-вече защото задава допълнителен контекст на дълго задавания въпрос „На какво трябва да учим учениците?“. Разбира се, не могат да бъдат отретчени възможности на ChatGPT да подпомага както обучението на учениците, така и работата на учителите, но при всички случаи поставя нови въпроси и нови задачи пред образованието. Възможностите и влиянието му е нужно да бъдат анализирани и осмисляни, защото уменията и компетентностите, които са нужни на учениците, за да се ориентират в света, остават в основата си същите и овладяването им продължава да изисква знание, мислене, учене, реален опит, саморефлексия, макар да има инструменти на ИИ, които да могат бързо и наготово да се справят с почти всяка учебна задача.

Тъй като ChatGPT е езиков модел, той борави с и овладява фундамента на човешката цивилизация – езика, речта, общуването. Човекът разбира света

чрез езика, чрез общия разказ, преживяване, символ, минаващ през историите за миналото, през обяснението за настоящето до идеите за бъдещето. В езиково битие изграждаме светогледа, ценностната система, нагласите и мотивите си. Може ли ИИ (конкретно ChatGPT) да се намесят във възприятията ни за света, да ни манипулират, да бъдат инструмент за личностно и социално въздействие? Има ли основание тезата на Владимир Левчев: „Изкуственият интелект притежава вече главния ключ на човешката цивилизация (езика). Затова той може да ни атакува отвътре, да разруши човешката цивилизация отвътре, да я превърне в нечовешка“ (Levchev 2024).

От една страна, говорим за информацията. Това е продуктът, който получаваме от ChatGPT в отговор на нашите въпроси и задачи – те са обобщение на огромен масив от текстови данни, с неясни източници и степен на достоверност. Не са достъпни критериите, по които подбира информацията и дали всъщност в процеса на самообучение и подражание ИИ не следва нашите предпочитания и модели и не затвърждава нашите предразсъдъци и нагласи, като по този начин ни ограничава. Възможно ли е да бъде източник и инструмент на дезинформация или манипулация?

От друга страна, за образованието е важно доколко този инструмент сподобства или пречи за развитието на мисленето, въображението, личните и социалните умения на ученика. Наличието на ChatGPT засяга най-вече езиковото обучение и изграждането на основни умения и компетентности, базирани на езика – комуникативна, гражданска, социална, включително умението за учене и изразяване чрез творчество. Готовите продукти, които получаваме от него, намаляват необходимостта и потребността като основен мотив за действие, напр. за четене, за общуване, за формиране и аргументиране на собствена позиция и идея, за учене. Отдавна е известна връзката между езика и мисленето – езикът е знак на мисълта, той оформя и поддържа света, изгражда представи, идеи, систематизира и организира сетивния опит (лингвистиката разглежда връзката между език и мислене, психоллингвистиката – между мислене и реч, логиката – между формите на мислене и граматическите категории, философията осмисля връзката между език и свят, идеи, дух и т.н.).

Предмет на анализ е влиянието на ChatGPT върху умението на учениците за четене и влиянието му върху умението за мислене. Четенето е сложен процес на декодиране на символи, разбиране на смисъла и контекста на написаното. В процеса на четене се активизират основни когнитивни процеси – анализ, синтез, сравнение, обобщение, абстракция, конкретизация. То има психологически аспекти – подпомага развитието на емпатията, въображението, увереността, удоволствието от четенето и т.н. В социален план, подобрява умението за общуване и взаимодействие, за формиране на собствена житейска и гражданска позиция и критично осмисляне на социалните и обществените феномени.

В книгата си „Развиване на когнитивните и метакогнитивните умения за четене в обучението по български език“ Д. Василева сравнява четенето от хартия с това от екран, т.е. в дигитална среда, и извежда основни разлики, които имат отношение както към вида четене, така и към начина на възприемане на информацията. Четенето от хартиен носител се оказва по-бавно, но и осмислено и задълбочено, то позволява да се изпита удоволствие от четенето, тоест има и емоционални характеристики и активира въображението. Напротив, четенето в електронна среда е по-бързо, повърхностно и на парче. То е свързано с търсене на информация и решаване на проблеми, с междутекстови паралели, хипертекстовете, което предполага изчитане на части от текст, т.е. повърхностно възприемане на информация, намеса на „допълнителни ресурси [...] шрифт и размер на букви, оцветяване и подчертаване вътре в текста, отчитане на позицията на елементите, групиране на елементите от текста; взаимодействие между текст и изображение“ (Vasileva 2021). Затова четенето от екран е определено като друг тип четене, различен от този на хартия, друг начин на възприемане на текста (текстовете) и обработка на информацията. Изграждането на умения, които са нужни, за да се справят учениците с дигиталния текст, предполага предварително формирани такива от хартиен носител, но и заострено внимание към изграждане на способността за подбор и търсене на информация, извличането и конструирането на смисъл, умение за анализ и синтез, оценка, и особено уменията за критическо мислене. При четенето в дигитална среда често се разкъсва (не се отчита) логическата свързаност на текста, не се проследяват причинно-следствените връзки, не се осъзнава ролята на контекста, не се разпознават идеите на автора, не се изгражда критическо отношение към тезите. „Разпокъсаното“ четене затруднява вникването в съдържанието на текста, интерпретацията му, съответно отсъства емоционален отговор от страна на читателя, а това влияе и на нагласата и мотивацията за четене.

Дали използването на ChatGPT не предполага и нов тип четене, различно от четенето от хартия и от това в дигитална среда? Тук не става въпрос нито за удоволствие от четене, нито за търсене на информация. Информацията се подбира, анализира, синтезира и обобщава от ИИ, като до нас достига краен текстов продукт без възможност да се подбира източник, без възможност за вникване и интерпретиране на смисъла в използваните авторски тези, без контекст и възможност да се проследяват логическите връзки в използваните езикови масиви при представяне на „поръчаната“ информация. В образованието това означава, че не се работи върху основни когнитивни и метакогнитивни умения, които се изграждат в процеса на обучение (особено по роден език) и са свързани с нагласата за учене, уменията за разбиране, интерпретиране и оценка на текст, за мислене и въображение.

Д. Василева разглежда когнитивните и метакогнитивните нива на четене, като първите „обхващат уменията за откриване на информация в текст,

за осмисляне, за обобщение и тълкуване, за интерпретация. Метакогнитивните процеси са вече модели, ориентирани към собственото мислене и към създаване на стратегии за възприемане на текст. Изграждането на когнитивни умения за четене (извличане на информация от текст, тълкуване, критическа рефлексия) са необходимо условие за формиране на метакогнитивните такива“ (Vasileva 2021). Ако се борави с авторов текст (на хартия), може да се проследи цялостната логическа верига на текста, да се препрочитат части от него, да се анализират и поместват във времето на създаване, да се проследяват реторичните стратегии и да се разбере и анализира непосредствено идеята на автора, за да се изгради отношение към текста. При този вид четене мисловните процеси се случват до голяма степен естествено и по необходимост. При четенето от екран разполагаме с множество текстове от различни автори и обикновено четенето е с цел търсене на информация, тоест отново се преминава през когнитивните процеси, но по-повърхностно, по ключови думи и откъси от текста, често с визуални образи и препратки. Тук е нужна бърза ориентация в текстовете, систематизиране на информацията от различни източници, чувствителност към достоверността на източника и т.н. Основната задача на езиковия ИИ е да извлича информация, да я анализира, да систематизира, да резюмира и да я представи в обобщен вид. Тоест той извършва основните когнитивни операции при четене вместо нас, това, което е в ръцете на ученика (потребителя), е как да формулира и зададе въпроса, т.е. „поръчката“. Текстовете, произведени от ChatGPT, могат да се нарекат безавторови, те не представят нови идеи, а систематизират наличните, до които ИИ има достъп. Генерираните от ChatGPT текстове имат може би различна специфика – от тях може да се извлича информация, но проблематично е доколко те подлежат на интерпретиране, т.е. доколко има вложен смисъл и може да се открива вторичен, подказан пласт на смисъла, проследим в логиката на текста. Липсва (или би трябвало да няма) авторова позиция, която да предизвика реакция у четящия. Това, че не могат да се проследят използваните източници, тяхната достоверност, критериите за подбор на информацията, проблематизира критическата рефлексия, а тя е абсолютно необходима предвид грешките и „халюцинациите“ на ChatGPT. Това може да е източник на заблуди, манипулации, фикции, особено ако ИИ се възприема като „авторитет“ от ползвателя. Друга отличителна характеристика при боравене с езиков ИИ (като ChatGPT) е формата на работа – „chat“, т.е. диалог, в който ИИ мимикрира като субект, имитира поведение, в това число и езиково, предвижда, настройва се спрямо предпочитанията и нагласите на „събеседника“.

Тревожи ни възможността постепенно да отпадне основният източник на мотивация за четене – потребността – необходимостта да се извършат горепосочените когнитивни операции, за да се реши задача, а от там и нуждата от уменията за създаване на собствено разбиране, позиция, собствена идея,

собствено решение. Изграждането на тези умения изисква време, воля, внимание, съсредоточаване върху текста/ове, анализ, оценка. След като имаме леснодостъпен инструмент, който може да извърши когнитивните процеси вместо нас, веднага и може би по-добре от нас, то пространството, в което да се развиват по необходимост процесите на мислене, четене, познание, се стеснява. Нуждата от работа върху когнитивните и комуникативните умения на учениците обаче не става по-малка, а напротив – нараства, защото понятията, които изграждаме в нашето собствено мислене, са полето, върху което ще се разгръща смисълът при четенето, ориентирането в смисъла на опита ни, в логиката на събитията и в истинността на схващанията ни. Затова четенето и работата върху традиционния текст (на хартиен носител) са необходими за учениците. Важни са методическите задачи, свързани с дълбочинното четене, защото те активират сложна мрежа от връзки между информацията, нашите знания, асоциациите, което дава възможност да се разпознаят подтекстът, символиката, емоционалните нагласи. Уменията за осмисляне на текст – извличане на информация, анализ, обобщение, интерпретация, проследяване и извличане на смисъл и т.н., са основа, материал за развиване на метакогнитивните умения (синтез, оценка, планиране на възможни подходи, идентифициране на проблем, предлагане на решения, проверка, отнасяне на текста към личния опит, обобщение, заключение (Vasileva 2021), т.е. уменията да се управлява и коригира собственото четене, да се самонаблюдава. При по-сложни учебни задачи, при проекти може да се дава възможност учениците да използват и ChatGPT, но в отделни елементи от работата, като се изгражда скептичен, критичен подход у учениците спрямо отговорите, които ИИ дава и като се държи на авторството (на ученика) на личните идеи, решения, заключения. Добре е в методически план съвместно да се планира процесът на работа върху текст/ове и проблеми, да се подпомага процесът на осмисляне на собственото четене, да се формират читателски навици. Равнището на развитие на метакогнитивните умения за четене у учениците предопределя способността им за разбиране на текста, за изграждане на адекватно мнение и отношение към него, за формиране на потребност да се наблюдават причинно-следствените връзки, да се търсят аргументи, т.е. да се развива и критическото мислене. Инструмент като ChatGPT може да направи учениците „мързеливи“ в процесите на четене, мислене, на вземане на решения и творчество.

Ако се приложи популярната йерархия на Б. Блум (Bloom 1984), свързана с развиването на когнитивните умения на учениците, и съответно системата на познавателните цели на обучението, се забелязва, че при използване на ChatGPT се съкращава, отпада необходимостта да се извършват важни когнитивни процеси, които иначе се активират при четене от хартиен, а и от дигитален източник. На първото и най-ниско равнище в йерархията са зна-

нията. Те са основа за следващото равнище, свързано със запомняне. Човек вижда в света това, което знае, т.е. това, че информацията е налична във всеки дигитален носител около нас, не сменя необходимостта от научаване на понятия, закономерности, отношения, защото това са градивните елементи на възприятието и мисленето. При четенето от хартия познаването на понятията, закономерностите, структурата е необходимо условие за разбирането на текста, което предполага нагласа да се помни и учи. При електронните текстове значението на непознатите понятия може да се проверява веднага в хиперлинкове към множество текстове, които го използват. При ChatGPT е достатъчно да зададем въпрос и можем да получим толкова опростен или сложен отговор, колкото пожелаем. Може да се предположи, че последните два типа четене в малка степен стимулират нагласа за овладяване на знания и нови понятия, а те са нужни на мисълта за изграждане на съждения и умозаклучения (които да са истинни). На равнището на разбирането (т.е. осмисляне на знанието) ученикът е нужно да сравнява, оценява и обобщава информацията, да предвижда последствия. Може да се каже, че при четенето от хартия този процес е по-бавен, но по-задълбочен, тъй като се възприема цялостен текст с причинно-следствени връзки и контекст, тези мисловни операции се извършват в голяма степен по необходимост. При електронните текстове имаме бърз достъп до много източници (които предлагат конкретната интернет търсачка). Това предполага бързо ориентиране в части от различни електронни текстове, вероятно по-повърхностно, но необходимо да се извършват поне част от посочените по-горе познавателни дейности. При ChatGPT в същността си дейностите се извършват от ИИ, ученикът няма какво да сравнява, обобщението на информацията е вече направено, остава възможността да оцени предложения от ИИ текст, което изисква достатъчно високо ниво на познание и критично мислене, т.е. развитие на метакогнитивните равнища на четене.

Следващото равнище предполага уменията знанието да се прилага в нови области и ситуации (прилагане на принципи, методи и процедури в нови ситуации). И тук ИИ може да даде готови решения, достатъчно е ученикът да даде добра инструкция на ChatGPT. Умението за анализ предполага по-високо равнище на разбиране на съдържанието и структурата на изучаваното, в това число и текст. Изграждат се умение за разделянето на даденото явление (текст) на части, изследване на структурата му, откриването на каузални връзки, на закономерности и извеждането на заключения и изводи. За да се постигне това, е нужно дълбинно четене, връщане към части от текста, насочване на вниманието към логическата структура, съобразяване с контекста – тези процеси са характерни за четенето от хартия, когато се възприема цялостен текст, те могат да се прилагат и при четенето в електронна среда, доколкото се четат и сравняват различни текстове, за да се анализира дадено явление. При

ChatGPT трябва да направим заключенията и изводите от готов текст, произведен от ИИ, без ние самите да сме направили анализ на явлението, тоест в най-добрия случай анализираме текста на ИИ.

На равнището на синтеза се очаква ученикът да разбере дадено явление в неговата цялост. Нужно е да проявява творческо мислене, да развива собствени идеи, да създава план на дейности по проект или план за решаване на проблем. Умението за синтез предполага самостоятелно осмисляне и полагане на явлението в собствената светогледна рамка. Способността за творчество, за развиване на оригинални идеи и решения предполага усилие и нагласа за задълбочено мислене. ChatGPT може да даде готово решение, да създаде план или продукт изключително бързо, но той няма да е творчески, нито самостоятелен. Ще имат ли мотивация учениците да влагат време, труд и усилия при наличието на инструмент, който ще изпълни задачата веднага?

Най-високото равнище на когнитивни умения – това на оценка, се свързва със способност да се правят ценностни оценки на твърдения, на литературни произведения, на продукти или поведение. Учениците могат да се ръководят от собствени критерии, да правят извод, да оспорват или доказват мнения, да се самокоригират. Важно умение, чието развитие зависи от равнището на формиране на предходните когнитивни умения. Необходимо е и при четене на хартия, и в онлайн среда, и посредством ChatGPT. Особено относно последните две разновидности на четенето това умение изгражда защита срещу манипулации и дезинформация, изисква познания, умения за критично мислене, разграничаване на истина от мнение, саморефлексия върху собственото четене и разбиране т.н. При четене от екран проблем са множеството източници на информация и степента на тяхната достоверност, при ИИ – липсата на информация за източници, за механизма на подбор на информацията, нагласата да се схване готовият текст като краен продукт, т.е. без осъзнаване на допуснати неточности и представени неистини.

Сравняването на трите вида четене през призмата на когнитивните умения, които образованието трябва да изгради, показва, че ChatGPT до голяма степен е способен да извършва вместо ученика повечето мисловни операции, а това би повлияло отрицателно на когнитивните му способности, мотивацията за учене, умението за четене и въобще комуникативната, гражданската, социалната компетентност, способността за творчество. В. Лозанов коментира опасенията и наблюденията си като учител във връзка с използването на ChatGPT от учениците: „В уравнението почти излишен се оказва младежът, превърнал се в проста връзка между учителя и истинския създател на текста – ИИ“ (Lozanov 2024). Способностите на ИИ все пак са ограничени, той подхожда статистически към информацията, не може да демонстрира широкия спектър на човешки интелегентности, като емоционална интелегентност, интуиция,

човешко творчество, които се преплитат със сложността на социалния опит на човек.

Умението за задълбочено четене има пряка връзка с критическото мислене, с личностното развитие, с разбирането на демократичните принципи. Критическото мислене е нашият инструмент срещу популистките опростявания, дезинформацията, манипулацията. Умението да се четат дълги текстове, упражнява вниманието и концентрацията, разширява речниковия запас и концептуалните способности, подпомага развиването на задълбоченото четене. Така се развиват метакогнитивните и когнитивните нива на мислене, развиват се търпение, емпатия, въображение, по-цялостно разбиране на процесите в света. Четенето от дигитални устройства, а сега и с ИИ и ChatGPT започва да формират порочен кръг, в който често влизат младите хора, които все повече четат повърхностно и на парче – липса на време, мързел, липса на внимание, нетърпение, наличието на по-бързи и атрактивни начини да се достигне до информация и да се реши проблем, води до намален интерес към четенето, липса на удоволствие от процеса на четене, а от там все по-малко се чете, все по-трудно се разбира прочетеното и съответно то става по-повърхностно, по-безкритично, по-малко нужно.

В „Манифест за четенето от Люблина“ (2023 г.), представен на Панаира на книгата във Франкфурт и подписан от редица учени, писатели и издатели, се констатира, че „докато дигиталните технологии предлагат голям потенциал за нови форми на четене, последните емпирични изследвания показват, че цифровата среда има отрицателно въздействие върху четенето, по-специално продължителното четене и четенето с разбиране. Също така не е ясно дали преходът към цифрови медии действително изпълнява обещанието си да подобри резултатите от обучението“ (Giner 2024).

Повърхностното четене става навик, все по-често съвременният читател се задоволява със заглавието, отделни части или елементи на текста без цялостност, без контекст, а това провокира инстинктивни реакция към текста, а не осмисляне и рефлексия – т.е. отваря се канал за манипулация, за опростено мислене. Изкуственият интелект е насочен към ефективност и затова „сложността на четенето се разглежда като проблем, който трябва да бъде решен чрез опростяване, а не като огледало на човешката сложност...“. Това означава, че той може да ни представи резюме на текст, да ни систематизира идеи от множество текстове, дори да си поговори с нас и да ни даде решение на наш житейски въпрос, но не е способен все още да отчете нюансите в текста, иронията, допълнителните смислови пластове, символиката и т.н. Това може да доведе до изкривено разбиране на текстове и теми, особено ако учениците не са обучени да разпознават предразсъдъци и манипулации. Затова обучението, особено по български език и литература, е добре да постави в центъра си развиване на умението за задълбочено и самостоятелно четене, извличане

на идеи и смисъл от цялостни текстове и умение да се формулира собствено мнение, да се аргументира.

ChatGPT и въобще изкуственият интелект не е непременно добро или лошо явление за образованието, но не е и неутрален инструмент, който да очакваме да го преобрази. Вероятно е неизбежно ChatGPT да станат част от обучението, но преди това е добре да си даваме сметка, че ИИ крие съществени рискове, свързани с когнитивното, психологическото, социалното, моралното развитие на младия човек. Например относно „системите за генериране на езици, трябва да останем наясно с рисковете, свързани с проектирането на системи с изкуствен интелект по начини, които карат потребителите да вярват, че се сблъскват с реален, независим интелект в дадена програма“ (Selwyn 2022), или тезата, че ИИ всъщност задълбочава неравенствата включително и в училище, той „е инструмент, който изостря неравенствата и несправедливостите и вреди на най-маргинализираните...“ (Selwyn 2022). Други възможни ефекти върху личността на ученика могат да са: автоматично, безкритично приемане на информацията, слабо разбиране и усвояване на концепции и идеи, слаби умения за самостоятелно решаване на проблеми, проблеми с паметта и концентрацията, социална изолация, „предаване на невярна или неточна информация; дефицит при развиването на метакогнитивни умения и податливост на учениците към „леност“ или небрежност към информацията поради неразвити умения за самостоятелно и саморегулирано учене; пренебрегване на времето за самоподготовка поради наличието на по-бързи инструменти за справяне; създаване на фалшиво усещане за решаване на проблем; готовност на образователните системи да се поддадат безкритично на опитите за подмяна на похватите и средствата за обучение без методическа подготовка и планиране; заличаване на хуманния подход в образованието при неправилна или некомпетентна употреба“ (Vasileva 2024). Разпознаването и управлението на тези психологически и когнитивни проблеми в обучението са ключови за осигуряване на положителен и балансиран опит за учениците.

Благодарности и финансиране

Това изследване е подкрепено от Министерство на образованието и науката по Националната програма „Млади учени и постдокторанти 2“.

Acknowledgments and Funding

This research was supported by the Ministry of Education and Science under the National Program “Young scientists and postdoctoral fellows 2”.

БЕЛЕЖКИ

1. Извлечено от експериментален разговор с ChatGPT.

ЛИТЕРАТУРА

- ВАСИЛЕВА, Д., 2021. *Развиване на когнитивните и метакогнитивните умения за четене в обучението по български език*. София: Авлига.
- ВАСИЛЕВА, Д., 2024. Възприемане и оценка на текст – реално интервю и интервю с изкуствен интелект. *Чуждоезиково обучение*, Т. 55, № 3. <https://doi.org/10.53656/for2024-03-03>.
- ЛЕВЧЕВ, В., 2024. ChatGPT и Бог. *Култура*, № 1.
- ЛОЗАНОВ, В., 2024. Защо ChatGPT ме безпокои. *Култура*, № 1.

REFERENCES

- VASILEVA, D., 2021. *Razvivane na kognitivnite i metakognitivnite umenia za chetene v obuchenieto po balgarski ezik*. Sofia: Avliga.
- VASILEVA, D., 2024. Vazpriemane i otsenka na tekst – realno intervyyu i intervyyu s izkustven intelekt. *Chuzhdoezikovo obuchenie*, T.55, № 3. <https://doi.org/10.53656/for2024-03-03>.
- LEVChEV, V., 2024. ChatGPT i Bog. *Kultura*, n0. 1, (3004 god. LXVII).
- LOZANOV, V., 2024., Zashto ChatGPT me bezpokoи. *Kultura*, no. 1 (god. LXVII).
- BLOOM, B., 1984. The 2 Sigma Problem: The Search for Methods of Group Instruction as Effective as One-to One Tutoring, *Educational Researcher*, vol. 13, no. 6, p. 4 – 16.
- GINER, D., 2024. The future of reading affects the future of our societies. <https://www.telefonica.com/en/communication-room/blog/the-future-of-reading-affects-the-future-of-our-societies/> [Viewed 29.09.2024].
- SELWYN, N., 2022. The future of AI and education Some cautionary notes, *Euro J of Education*. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/ejed.12532> [Viewed 29.09.2024].

CHATGPT AND ITS IMPACT ON READING SKILL

Abstract. This article discusses the potential effects of using ChatGPT on the development of students' reading skills. The main characteristics of reading with ChatGPT are explored and compared to reading on paper and in digital environments. The possibilities and drawbacks of these three types of reading are analyzed in terms of how they shape cognitive and metacognitive reading skills, as well as their overall influence on students' cognitive abilities. The presence of ChatGPT, a large language model capable of generating natural language texts, has a significant impact on language learning and the development of key language-based skills and competencies, such as communicative, civic, and social skills, including the ability to learn and express oneself creatively. There is reason to suggest its potentially negative influence on students' motivation for reading, learning, critical thinking, and on aspects of their psychological and moral development. From a methodological perspective, the availability of such powerful AI tools, capable of solving almost any academic task instantly, calls for a rethinking of how and in what ways these tools can be beneficial for education, including language learning, while also neutralizing their negative impact on students' development.

Keywords: ChatGPT; artificial intelligence; reading skills; deep reading; superficial reading

✉ **Dr. Stoyka Chakurova**

ORCID iD: 0000-0003-3008-6362

Sofia University

15, Tsar Osvoboditel Blvd.

1504 Sofia, Bulgaria

E-mail: s.chakurova@abv.bg